

KÜLÖNFÉLÉK.

A betű és a szellem. Dr. Viguié-nek e czimen a párisi facultáson tartott tanévet megnyitó beszéde Baksay Lászlótól magyarra fordítva a Prot. egyh. és isk. lap ez évi 37. és 38. számaiban is megjelent. E beszédben tagadhatlanul sok megfigyelni való van. Ránk nézve különösen érdekes benne az, hogy mi módon igyekszik Dr. Viguié megmenekülni a ref. egyház hagyományos dogmáinak t. i. a megtestesülésnek, a szentháromságnak, az engesztelésnek és a praedestinationak betűitől. Miután elmondja, hogy azon tiszteletnél fogva, melylyel az egyház e dogmák iránt viseltetik, ő is sokszor szeret azokra hivatkozni, de ha betű szerint erőszakolatnak rá s erőnek erejével észére akarják tukmálni, azok őt megölhetik; sőt azt is elismeri, hogy e dogmák, a mint azokat a tudatlan és gonosz conservatismus ma is betű szerinti értelemben fenn akarja tartani, a mai nemzedék és az egyház közötti végelvárlást orvosolhatatlanná, végzetessé és jogosulttá teszik; mert hogy a megtestesülés szerint a végtelen végessé, az absolut korlátolttá legyen, hogy a szentháromság szerint három egyet és egy hármat jelentsen, hogy a kiengesztelés szerint Isten maga magán boszút álljon és ártatlan vére, még pedig saját vére legyen szüksége a kiengesztelődésért, hogy a praedestinatio szerint Isten öröktől fogva elhatározta legyen, hogy teremtéseinek nagyobb részét elvesziti, bárminő legyen is azok törekvése, bűnbánata, mindezek a mai kor által keresztény dogmáknak egyáltalában el nem fogadhatók. — Dr. Viguié így szól: „De nem, ti megcsaltok minket, ez nem keresztény dogma, ez annak csak külső és pedig eltorzított boritéka. A betű megöl. Istennek hála ez nem a szellem.“ Nos, lássuk hát mi a szellem ezeknek az eltorzított boritéku dogmáknak. Dr. Viguié szerint: „a megtestesülés azt jelenti, hogy az Isten nincs a világon kívül, hanem él; és egykor a történelemben, irgalmának egy teremtése által, szeretetének hatálya által magát kijelentette mindennek idvességére és ez volt a kegyelem napja a Jézus Krisztusban.“ Ezt mi is aláírjuk. Csakhogy ekkor Krisztus nem maga az örök Isten, hanem történeti személy, a mint ezt éppen az unitáriusok tanítják. Dr. Viguié szerint „a szentháromság azt teszi, hogy a mi Istenünk élő Isten,

nem a judaismus merev Istene, nem is a pantheismus tétlen Istene, hanem az egyszerre transcendens és immanens Isten.“ Erre a magyarázatra bátran ráferne még egy újabb magyarázat. Mert hogy mindez hogy olvasható ki a szentháromság dogmájából, ember legyen, a ki megérti. Ez az egész magyarázat valami különös szócsintannak néz ki. Dr. Vigiúé szerint: „a kiengesztelés azt teszi, hogy az Isten a legfőbb igazság, hogy sohasem iszonyodhatunk eléggé a bűntől, hogy ez Isten nem a paganismus frivol Istene, nem is a jó emberek könnyelmű Istene.“ Ez is csak olyan szellemi felfogása a kiengesztelés dogmájának, mint a minő fennebb a szentháromságé vala. Végre dr. Vigiúé szerint: a praedestinatio jelenti az Isten legfőbb uralmát, az Istennek jogát, az Istennek tiszteletét a vakmerő és fölfuvalkodott emberi vállalkozásokkal szemben.“ Ilyen önkényes és szabadtetszésű magyarázat mellett méltán mondhatta dr. Vigiúé, hogy a dogmák a bennök levő szellemnek csak eltorzító boritékai. De mi azt hisszük, hogy a kik ama dogmákat megalkották, nem köszönnék meg dr. Vigiúének azoknak illetén magyarázatát s aligha nem olvasnák rá saját szavait, melyekkel e dogmák tiszteletben tartására inti hallgatóit, így szólván: „hagyjátok meg e dogmákat úgy, a mint vannak, durva nyerseségökben, a nélkül, hogy azokat elszintelenítenétek, vagy kifinomítanátok, miként ma némelyek próbálják.“ Mert hiszen mit csinál dr. Vigiúé is egyebet, midőn a megtestesülés, a szentháromság, a kiengesztelés és a praedestinatio dogmáihoz a fennebbi értelmezéseket köti, mit csinál egyebet, minthogy azokat elszinteleníteni, kifinomítani igyekszik, hogy bevehessék a mai kor emberei is. És mi e törekvésnek csak örvideni tudunk, mert ez uton lassan-lassan közelebb jutunk egymáshoz. S ha a ref. egyház elfogadja a dr. Vigiúé fennebbi értelmezéseit a megtestesülés, a szentháromság, a kiengesztelés és a praedestinatio dogmáinak, akkor bizony nincs más különbség közöttünk, mint-hogy mi már régebben megszabadultunk a betűtől s a szellemet keresve, régebben észrevettük ama dogmák eltorzító boritékát.

Szemelvények. Q u a n d t wittenbergi superintendens a szász tartomány lelkész-gyűlésén Halléban a régi evangeliumnak az új kor emberei számára való hirdetéséről a következő tételek szerint tartott előadást:

1. A nemzedék, melynek az evangeliumot hirdetniünk kell, nem rosszabb mint a régi jó időké. Értelmesebb, gyakorlatiasabb, merészebb, de egyszersmind világiasabb, gondteljesebb és reménytelenebb. 2. Az evangelium, melyet a mai embernek hirdetniünk kell, nem más és nem szabad hogy más legyen, mint a régi és minden emberre nézve érvényes és szükséges evangelium. 3. Korunknak igen kedvező jele, hogy nagyon sok alkalmas bizonyítékai vannak, melyek szószékeinken az evangeliumot hirdetik a szellem és erő megbizonyításában. 4. Az

általános panaszszal szemben, hogy az evangelium hirdetése korunkban hatásosabb, mint korábban, a szószék megmentése érdekében arra kell emlékezni, hogy napjainkban a szószékről sokkal kevesebb embert lehet elérni mint eddigelé. 5. Ez a rendkívüli körülmény, hogy kortársaink nagyobb része az egyházi beszédet éppen nem hallja, szükségessé teszi az evangelium rendkívüli hirdetését hasonlóan a pogányok közti missióhoz. 6. Azonban tekintettel a körülményre, a szónokoknak nemcsak ezt kell hirdetniök: „Oh térjete meg“, hanem magok részéről a szószéken kívül is fel kell használniok minden lehető módot az evangelium hirdetésére, nevezetesen a kereszteleseket, esketéseket és temetéseket. 7. Mindazáltal korunkban is a szószékről való hirdetés a fő és annak is marad; s főfeladatunk, hogy időszerűleg hirdessük az evangelium örök igazságait. 8. Korunk a beszédek kora. Midőn mindenki beszél, a praedicatoroknak különös gondot kell fordítaniok beszédjeik elkészítésére. 9. Korunk más nyelven beszél. A mai emberhez korunk nyelvén kell szólanunk. 10. Korunkban az idő pénz; ne beszéljünk hosszadalmasan. 11. Korunk több alávaló dolgot ismer, mint a hajdan, de sokkal kevesebb szentet is. Beszédeinkben a kereszténység alapelvei tanításának nagy tért kell engednünk. 12. Korunk a munka kora. Szükséges tehát, hogy a munkát az evangelium világába helyezzük. 13. Korunknak megvannak a maga különös vétkei hajlamai, pl. az öngyilkosság, ezek ellen különösen harcolnunk kell. 14. Korunknak megvan különös szüksége is; vigasztalunk kell tehát a szegény népet. 15. A hitelenségnek és bahonának az evang. kereszténységet illető heves támadásai ellenében korunkban a keresztény tudatot ébreszteniünk és erősíteniünk kell. 16. Korunkban a hivatal és személy szorosabban együvé tartoznak, mint korábban. A mint praedicalunk, a szerint kell élnünk is.

E tételeket a mi viszonyaink között is elfogadhatóknak találjuk.

41.

Husz János emléke. Újabb hírek szerint Prágában mozgalom indult meg, hogy a vértanu-reformátor Husz János emlékének szobrot állítsanak Korunk háládatossága az eszme vezérférfiai iránt úgy látszik, mind nagyobb mértékben mutatkozik; méltó örömét fejezheti ki tehát minden keresztény ember azon, hogy most a legmerészebb uttörő felé irányul a figyelem, kinek működése nagyban hozzájárult a reformatio hajnalának felderítéséhez.

Az ev. ref. kerületi közgyűlés czimen folyóiratunk utóbbi füzetében közlött teljes objektivitással tartott közleményünkre Z. ur jónak látta a Protestans Közlöny 50. számában felvilágosításunk okáért némi megjegyzéseket tenni. Bár sajnálattal, de kénytelenek vagyunk bevallani, hogy jóindulatu fáradozása semmi épülésünkre sem szolgált, nem meritetvén abból semmi felvilágosulást, semmi okulást. Minket sem a felemlített tekintélyek, sem Z. ur okoskodása nem győzött meg arról, hogy a protestans szabadgondolkodás azt követeli, hogy a középiskolai oktatásnak multhatlanul felekezetiesnek kell lennie, s ennél fogva az állami tanárképezdekben képzett tanárok középiskoláinkban nem lehetnek jó

tanárok; sem annak hasznos és helyes voltáról, hogy intézeteinkben szántsándékosan két nyeregben ülni akaró embereket képezzünk.

Sőt igazán szólva felvilágosodás helyett, még sötétségbe estünk, például a felállítani szándékolt paptanárr-, vagy tanárpap-képzőintézet mi-volta iránt; sehogy sem tudjuk elképzelni, hogy az a kálvinista paptanárr- és tanárpap-nevelőintézet, mely „növendékeit nem akarja a kálvini dogmák igájába görnyeszteni“, tehát a Calvinus dogmáit elveti, minő „alapvető elveken“ fog állani, s a tanári minősültség mértékéül felállított igazhitű, közönbös stb. rovatokat az illetők miként fogják betölteni?

Ez azonban nem a mi dolgunk levén, nem törődünk rajta, valamint Z. ur fejtegetésével sem foglalkozunk többet; nekünk mindig az a meggyőződésünk, hogy éppen nekünk protestánsoknak nincs okunk félni az egyetemi oktatástól, legyen bár — a mitől Z. ur irtózik — katolikus szellemű. Ha az egyetemen valamely tanárjelölt más vallásu nézetre tér, más vallásu volt; ha gyengeségből teszi, sajnáljuk; ha erős meggyőződésből, kötelességünknek ismerjük tisztelni. Ezt tartjuk mi szabadságnak.

Házassági jogunkról. Házassági törvényeinket codificaltuk s keletkezett „az unitárius egyházi törvény a házassági jogról.“ Ezt a törvényünket Sztéhlo Kornél budapesti ügyvéd ur, ki házasságügyi bírászkodásunkat már többször megtámadta, a „Jogtudományi Közlöny“ folyó évi 40 és következő számaiban részletesen ismerteti és bírálat alá vonja. Bírálatában azt igyekezik kimutatni, hogy a mi törvényünknek intentiója az, hogy a házassági elválás mentől könnyebben menjen végbe. Azt állítja, hogy törvényünknek nagy az elasticitás-a; például a szeretetlenség czimű §-ban az áll, hogy érvénytelen az oly házasság, mely vagyoni vagy más érdekből kötött, holott — szerinte — a ki egy leányt azért vesz el, mert szereti, az is más érdekből, mint vagyoni érdekből veszi el a leányt: s az engesztelhetetlen gyűlölség bebizonyítása igen könnyű“. A kivételes eljárás, nevezetesen pedig az egyoldalú folyamodás az általános jogelvekbe ütközik. E támadással szemben a védelemre Kővári Mihály kolozsvári ügyvéd és egyházi tanácsos szállt ki, ki a kérdéses törvényjavaslatot szerkesztette. Válaszában kimutatta a támadás alaptalanságát, jelesen azt, hogy törvényünk szeretetlenség czimű §-a helyesen van szerkesztve; mert abban ki van fejezve, hogy a házasság ugy érvénytelen, ha egyik fél nem szeretetből, hanem vagyoni vagy más érdekből köti meg; az engesztelhetetlen gyűlölség megállapító körülményei gyanánt pedig azokat fogadtuk el, melyeket a világi törvénykezés is ilyeneknek tekint, s a per vium instantiae eljáráshoz kritika nem férhet, a mint ezt már 1886.

évi 4 füzetünkben behatóan kifejtette. Válaszában — melyet helyszüke miatt egész terjedelmében nem reproducalhatunk — elősorolja azokat az anomaliákat, melyek különösen a katolikusoknál előfordulnak s hangsulyozza, hogy az általános házassági jog meghozatala érdekében sokkal czélszerűbb lett volna az unitáriusok eljárása helyett ezeket szellőztetni. Legérdekesebb az, hogy törvényünkkel összehasonlítja és ellenbírálat alá veszi azt a szabályzatot, melyet a támadó úr megbízás következtében a kir. tvszékek valóügyben való eljárásáról birói gyakorlat és felső birósági döntvények alapján szerkesztett s kimutatja, hogy e mintaszerű szabályzat a mi törvényünkkel szemben hátrányban van s sok meg nem állható rendelkezést tartalmaz. A szabályzat értelmében érvényes az a házasság is, melyet róm. kath. vallásu papirendhez tartozó személy elvált féllal köt. Az unitárius házassági törvény szerint ily házasság nem jöhet létre mert a más vallásuak házassági képessége tekintetében az ő egyházi törvényeiket respectálja.

A szabályzat 36. §-a szerint, ha az ágy- és asztaltól szentszékileg elválasztott és utólag a protestans vallásra áttért fél saját személyére nézve a házasság felbontását ohajtja, ez iránti keresetét előbb alperes biróságánál tartozik beadni s csak miután ez elutasítólag határozott, tethető folyamatba az eljárás a polgári hatóság előtt. De a szentszék előtt pert folytatott felek egyike protestans lehetett, s az ő illetékes birósága által a házassági kötelékből már ki is oldattatható; az ily alperes, ki valószínűleg már mással lépett házasságra, perbe nem vonható. Az unitárius biróság ily esetben a hozzá folyamodó fél kérésére azonnal eljár s a másik fél megidézése nélkül hoz ítéletet. A szabályzat 66. §-a a birói békéltetési tárgyalásra kétszer megidézett és meg nem jelent alperest úgy tekinti, mintha az elválásba beleegyezett volna; a 76. 77. §- értelmében, ha alperes a tárgyalásra az idéző végzés vétele daczára sem jelenik meg, az a vélelem, hogy az engesztelhetetlen gyűlölséget osztja s a válásba beleegyezik; alperes részére ügygondnok nem rendelendő ki s a tárgyalás felperessel egyoldalulag tartatik meg. A mi törvényünk alperes meg nem jelenéséhez ily hátrányt nem köt, alperest per contumaciam elítéltetni nem engedi, hanem képviselésére ügygondnokot rendel.

Az angol unitáriusokról. Az angol unitáriusok egyházi életében mindenesetre egyik legnevezetesebb esemény ez évben a Manchester New College nével jelzett papnevelő intézetöknek — Oxfordba — e régi egyetemi városba történt áthelyezése. Az unitáriusoknak e fontos papnevelő-intézete 1786-ban alapított Manchesterben, s innen is kapta nevét. 1803-ban áthelyezték Yorkba. 1840-ben újból visszatették Manchesterbe. 1853-ban pedig Londonba vitték, hol az University College-el volt

kapcsolatban a jelen év július haváig. Az 1889—90-iki tanévet már Oxfordban nyitották meg. Voltak többen, a kik elleneztek az áthelyezést, de úgy látszik már belényugodtak, miután az intézet kedvező kilátások mellett dr. Drummond Jakab igazgató vezetése alatt folytatja működését és missióját. A tanárok által vezetett isteni tiszteletet sokan látogatják. E sok nevelő-intézettel bíró városban, kétségkívül, nagy tér nyílik az unitárius hitelveknek szélesebb körben leendő elterjedésére. — Az angol unitáriusoknak Manchesterben levő papnevelő-intézetök czime ezután „The Unitarian Home Missionary College“ lesz. A célja ugyanaz marad, a mi eddig volt, t. i. a belmissióra papokat nevelni. Örömmel értesülünk, hogy az intézet igazgatójául Gordon Sándor, jeles lelkész és tudós barátunk van kiszemelve. — Londonban, Lambeth kerületben egy nyilvános könyvtár felállítása alapjára öt unitárius család 300 ezer forintot irt alá. — A Wakefieldi unitárius ekklézsia arról nevezetes, hogy egyike a legrégebbeknek Angliában. Ugyanis a Goldsmith Wakefieldi lelkésze által megörökített helyen, az első unitárius isteni tisztelet az 1662-ik év tavaszán volt s azóta folytonosan fenn áll a virágzó ekklézsia. Ez évben a 227-ik évfordulót ünnepelték meg nagy érdeklődés mellett. Kiállítás is volt rendezve a nők által jótékonycélokra, mely mintegy 600 frtot jövedelmezett. Az ekklézsia lelkésze, a közszeretben és becsületben álló Chalmers András barátunk.

Az amerikai unitáriusok áldozatkészsége közczélokra. Pratt Énok Baltimorban, a múlt évben, egy nyilvános könyvtárt alapított, mely egy millió dollárba került (2¹/₂ millió frt) Clark G. Jonas Worcesterben egy millió dollárt adott a nevelésügyi bizottságnak egy a legszabadabb elveken nyugvó és felekezetiesség nélküli egyetem alapítására. Egy magát megnevezni nem akaró nő kétszáz ezer dollárt hagyott különböző jótékony intézeteknek. Egy névtelen, az amerikai unitárius Társulatnak a pénztárába ötezer dollárt küldött. A Christian Register 46-ik száma szerint az unitáriusok adományából 97 ezer dollár gyűlt be egy gyermekert létesítésére vak gyermekek számára. A Clarke Freeman Jakab theologiai tanári székre 12 ezer dollár gyűlt össze. Takomában egy olyan iskola felállítására, melyben a tanulók magukat a kézműiparban gyakorolhassák, egy előkelő unitárius, Thompson J. Walter, a városnak 40 ezer dollárt adott. A felsorolt adományok azt bizonyítják, hogy az unitáriusok nem csak szájjal, hanem jócselakedetekkel hirdetik az ember fiának, Jézusnak evangéliumát.

Az unitárius templom jelentősége. Midón dr. Hale egy gyarapodó s jóllétben levő kis városban egy új unitárius templomot felszen-

telt, egy igen értelmes nő így szólott hozzá: „Önöknek egy unitárius diplom csak annyit jelent, hogy egy névvel több van az egyházi naptárunkban; de a mi városunk népére nézve jelent: jobb könyveket, jobb zenét, jobb csatornázást, jobb egészséget és erkölcsösebb életet, kevesebb részegséget, több józanságot és jobb kormányzást.“

A londoni egyetemen 60 szigorló nyert B.Sc.fokozatot = Tudományok tudora. Ezek között 7 nő volt. A B. A.-t = művészetek tudora címet 238-an nyerték el, kik között 35 volt nő. Ezek között találjuk Wicksteed londoni unitárius lelkész barátunk leányát is.

Gyász hírek. Szentgericzei Jakab Lajos egyházi tanácsos f. évi december hó 6-án 87 éves korában Homoród-Oklándon jobb létre szenderült. Az elhunyt a régi Udvarhelyszéknek főjegyzője, később törvényszéki és árvaszéki bírása; a székelykereszturi unitárius közélettanodának felügyelő gondnoka, az udvarhelykör unitárius egyházkörnek pedig gondnoka volt. A néhai ugy volt ismeretes, mint jó családapa, a közéletnek derék munkása és lelkiismeretes hivatalnok. Főjellemonása: mély vallásos érzülete. Ennek tulajdonítható, hogy felügyelő gondnoki tisztét oly odaadó buzgósággal teljesítette. Élénk emlékezetünkben van még a vizsgálatokon való megjelenése s a tanulók iránt tanúsított érdekeltisége. A megboldogult fia, Jakab Gyula főszolgabíró, kinek házában élte le öregsége éveit, nagy családjával gyászolja, de e gyászban sokan osztoznak a legőszintébb részvétellel. Sirja felett a kör veszteségét meghatóan tolmácsolták körüli esperes Darkó Sándor és k.-jegyző Kisgyörgy Sándor. Porait a kénosi családi-sirboltba heteyezték el. — Homoródalmási Gotthárd Zsigmond egyháztanácsos, sztanai birtokost szomorú veszteség érte szeretett jó neje, Telegdi Gizella élete 49-ik évében nov. 16-án történt elhunytában. — Fazakas Lajos, ny.-szt.-mártoni unitárius lelkész ifju neje elhunyt f. év oct. 25-én. Lelkészbárátunk egy kedves, jó feleséget vesztett el a korán elhunytban. A hitszövegnekénél találjanak vigaszt nagy fájdalomokra! — Néhai Mátéfi Károly t. sz.-bíró leánya, kissolyosi Mátéfi Zsuzsika okl. tanítónő élte 26-ik évében oct. 20-án meghalt Debreczenben. A festészetben is jeles képzettségű tanítónő hunyt el benne.

A szerkesztőség postája.

Összes dolgozótársainkat az új év alkalmából melegen üdvözljük és szives közreműködésüket kérjük a jövőre is.

OLVASÓINKHOZ.

A „Keresztény Magvető“ a jövő évvel 25-ik évfolyamába fog lépni.

Nem kívánjuk részletezni, hogy a lefolyt hosszú idő alatt minő szolgálattokat tett az unitárius s általában a szabadelvű kereszténység ügyének; de szívünk hálára buzdul Isten iránt, hogy abban a munkában, melyet szerkesztő-elődeink felvállaltak és mi folytattunk, mellettünk volt segédelmével. S hisszük, hogy velünk együtt a multa visszatekintve hasonló érzelem hatja át mindazokat, kik azokért az eszmékért lelkesülnek, melyeknek e folyóirat képviselője, kik a lelkiismereti szabadságért, a tiszta keresztény elvekért és erkölcsiségért lángolnak. Ez együttérzés biztatás a további munkára, melyet mi teljes erőnkől igyekszünk megtenni. De engedtessek meg reménylenünk, hogy a közös érzelmek és rokonszenvek nemcsak azok részéről fognak nyilvánulni, a kiktől tapasztalni eddig szerencsénk volt, hanem azok részéről is, a kiknél a rokonszenv ugyan nem hiányzott, de kifejezésre nem juttatták. Minél többen fogják ezt tenni, annál terjesebb és erősb lesz ez organum is és annál inkább fogja azt az ügyet reprezentálni, a melyért áll és oly modorban, mely ahhoz talál.

A jelentkezéseket, a pártolói és előfizetési díjjakat kérjük január hó végeig beküldeni.

Boldog karácsonyt és boldog új évet kívánunk!

A SZERKESZTŐSÉG.

ARANYKÖNYV.

A SZÉKELY-KERESZTURI GYMNASIUM

5-ik tanári székére tett adakozások.

XII. Közlemény.

I. Tőkét.

a) Készpénzben:

Ágh Ferencz, B.-Hunyad	3	frt
Id. László Ferencz, Gyepes (2-or)	50	"
Id. Gálfalvi István, Ürmös (2-or)	1	"

Összesen: 54 frt.

b) Kötlevelelben:

László József tanár	25	frt.
-------------------------------	----	------

c) 5 érig:

Német István lelkész . . . à 1 frt =	5	frt
Ürmösi János tanító . . . " " =	5	frt
Elekes Sámuel, Siménfalva " " =	5	frt
Elekes Dénes " " =	5	frt
Kozma Elek " " =	5	frt
Vári Domokos " " =	5	frt
Sztannai Mózes, Sztmiklós " " =	5	frt
Orbók Sándor, Rugonfalva " " =	5	frt

d) 10 érig:

Al.-Siménfalvi ekkl. . . . à 5 frt =	50	frt.
--------------------------------------	----	------

Még igen számosan vannak, a kik e fontos ügyről meg nem emlékeztek olyanok is, a kik mostani helyzetüket iskoláink istápolásának köszönhetik. Némelyek több-kevesebb összeget aláírtak ugyan, de még egy fillért sem fizettek. Vajha a jövő évet örvendetesebb hírrel és eredménynyel zárhatnám be!

Kolozsvárt, 1889. dec. 16.

BENCZÉDI GERGELY
közpénztárnok.

Igen tisztelt Szerkesztőség!

Egyh. folyóiratunk valamelyik hasábján egy kis helyet bátorkodunk kérni, hogy egy távoli jöltevőnknek a nyilvánosság előtt is hálás köszönetet mondassunk. Ugyanis: